

■ ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНИ
 НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК [332.122:338.43]:504

**ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
 ПОТЕНЦІАЛУ ВІННИЦЬКОЇ
 ОБЛАСТІ ©**

В.В. ЛУЦЯК,
*доктор економічних наук, доцент,
 завідувач кафедри маркетингу та
 аграрного бізнесу,*

І.В. ТОМАШУК,
*асистент кафедри аналізу та
 статистики,
 Вінницький національний
 аграрний університет
 (м. Вінниця)*

У статті досліджено чотири класи промислових відходів, які згруповані за небезпечними властивостями та фізичними, хімічними й біологічними характеристиками. Розкрито суть екологічного менеджменту, що є сукупністю інструментів, кінцевою метою використання яких є досягнення позитивних результатів у екологічній сфері. Акцентовано увагу на тому, що в окремих регіонах створюється близько 250 видів різних відходів. Визначено, що якісний склад відходів зумовлений різноманітністю виробництв у регіонах.

Наголошено, що за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в області реалізовується ряд природоохоронних заходів, на які з обласного бюджету заплановано спрямувати 115,2 млн грн. Згідно нової редакції Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року, проведено SWOT-аналіз – встановлення ключових взаємозв'язків між сильними і слабкими сторонами з потенційними можливостями та загрозами подальшого розвитку Вінницької області. З'ясовано, що стратегічні цілі екологічної безпеки Вінниччини визначаються залежно від взаємовпливу окремих факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ. Зроблено висновки про те, що потрібно підвищувати рівень екологічної свідомості суспільства; здійснювати заходи із забезпечення екологічної безпеки та зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище.

Сформовано SWOT-матрицю викликів, ризиків та порівняльних переваг згідно Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року.

Ключові слова: утворення відходів, утилізація, природоохоронні заходи, SWOT-аналіз, Стратегія збалансованого регіонального розвитку.

Табл.: 5. Рис.: 1. Літ.: 10.

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF POTENTIAL OF VINNYTSK REGION

LUTSYAK Vitaliy,
*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
 Head of the Department of Marketing and Agrarian Business,*

TOMASHUK Inna,
*Lecturer of the Department of Analysis and Statistics,
 Vinnytsia National Agrarian University
 (Vinnytsia)*

The article investigates four classes of industrial wastes, which are grouped by hazardous properties and physical, chemical and biological characteristics. The essence of ecological management, which is a set of tools, the ultimate aim of which is the achievement of positive results in the environmental sphere, is revealed. Attention is drawn to the fact that in some regions about 250 kinds of different wastes are created. It is determined that the qualitative composition of waste is due to the diversity of production in the regions.

It is stressed that at the expense of the regional fund of environmental protection in the region a number of environmental protection measures are being implemented, for which regional budget plans to allocate 115.2 million UAH. According to the new version of the Strategy for balanced regional development of Vinnytsia region up to 2020, a SWOT analysis was carried out – the establishment of key interactions between the strengths and weaknesses with potential opportunities and threats for the further development of Vinnytsia region. It is established that the strategic objectives of environmental safety of Vinnytsia region are determined depending on the mutual influence of individual factors of external and internal environment. Conclusions are made that it is necessary to raise the level of ecological consciousness of society; to carry out measures on ensuring environmental safety and reducing the technogenic load on the environment.

The SWOT-matrix of challenges, risks and comparative advantages according to the Strategy of balanced regional development of Vinnytsia region for the period up to 2020 is formed.

Key words: waste generation, utilization, nature conservation measures, SWOT-analysis, Strategy of balanced regional development.

Tabl. : 5. Fig.: 1. Ref.: 10.

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПОТЕНЦИАЛА ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ

ЛУЦЯК Виталий Васильевич,
*доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой
 маркетинга и аграрного бизнеса,*

ТОМАШУК Инна Викторовна,
*ассистент кафедры анализа и статистики,
 Винницкий национальный аграрный университет
 (г. Винница)*

В статье исследованы четыре класса промышленных отходов, которые сгруппированы по опасными свойствами и физическими, химическими и биологическими характеристиками. Раскрыта суть экологического менеджмента, представляющая собой совокупность инструментов, конечной целью использования

которых является достижение положительных результатов в экологической сфере. Акцентируется внимание на том, что в отдельных регионах создается около 250 видов различных отходов. Определено, что качественный состав отходов обусловлен разнообразием производств в регионах.

Отмечено, что за счёт средств областного фонда охраны окружающей природной среды в области реализуется ряд природоохранных мероприятий, на которые из областного бюджета запланировано направить 115,2 млн грн. Согласно новой редакции Стратегии сбалансированного регионального развития Винницкой области на период до 2020 года, проведен SWOT-анализ – установление ключевых взаимосвязей между сильными и слабыми сторонами с возможностями и угрозами дальнейшего развития Винницкой области. Установлено, что стратегические цели экологической безопасности Винницкой области определяются в зависимости от взаимодействия отдельных факторов внешней и внутренней среды. Сделаны выводы о том, что необходимо повышать уровень экологического сознания общества; осуществлять мероприятия по обеспечению экологической безопасности и уменьшению техногенной нагрузки на окружающую среду.

Сформирована SWOT-матрица вызовов, рисков и сравнительных преимуществ согласно Стратегии сбалансированного регионального развития Винницкой области на период до 2020 года.

Ключевые слова: образование отходов, утилизация, природоохранные мероприятия, SWOT-анализ, Стратегия сбалансированного регионального развития.

Табл.: 5. Рис.: 1. Лит.: 10.

Постановка проблеми. Україна є другою за величиною країною в Європі і, за офіційними даними Мінфіну України, має 43 мільйони населення, більшість якого проживає в сільській місцевості. Це країна з низьким та середнім рівнями доходів, найбільший внесок у її ВВП здійснюють сфера послуг, промисловість та сільське господарство. Перед Україною стоїть завдання подолання низки екологічних проблем у відповідності до змісту Національної стратегії охорони навколишнього середовища на 2020 рік. Серед них: забруднення повітря; якість водних ресурсів та деградація земель; поводження з твердими відходами; втрата біорізноманіття; питання здоров'я людини, пов'язані з факторами екологічного ризику; зміна клімату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для вирішення екологічних проблем Україна здійснила важливі кроки у створенні природоохоронних інституцій та розбудові екологічного управління, починаючи з отримання незалежності у 1991 році. Теоретичні і методичні підходи дослідження сталого розвитку сільських територій викладено у працях українських учених Г. Калетніка, А. Мазура, О. Шпикуляка, Т. Гончарук, М. Стегня, М. Маліка, О. Павлова, М. Хвесика, В. Юрчишина, С. Романко та ін. У цих роботах розроблено комплексну нормативно-правову базу охорони навколишнього середовища; проаналізовано основні міжнародні конвенції та діяльність Міністерства екології та природних ресурсів (МЕПР) та низки агентств, відповідальних за охорону навколишнього середовища; розроблені інструменти екологічного менеджменту; запропоновано шляхи захисту навколишнього середовища та природокористування.

Однак при цьому існує необхідність оцінки адекватності та ефективності політичної, правової та інституційної баз управління охороною навколишнього середовища в Україні у світлі процесу децентралізації екологічного управління та більш широких цілей реформування, а також у наданні урядові рекомендацій для вирішення ключових проблем з урахуванням розвитку сільських територій.

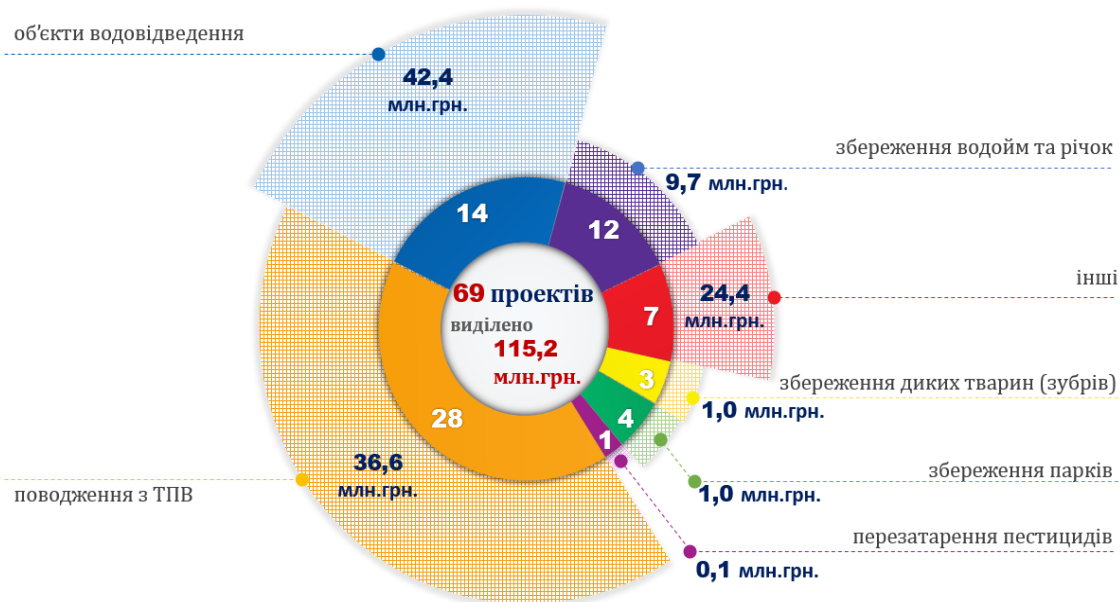
Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у висвітленні висвітлення особливостей системи екологічного менеджменту Вінницької області, чинників впливу та ключових проблем, які необхідно вирішити для її ефективного функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Єльський центр екологічного права та політики, а також Центр міжнародної інформаційної мережі з питань науки про Землю при Колумбійському університеті розробили Індекс екологічної ефективності (ЕРІ). Цей показник порівнює показники ефективності країн з високими пріоритетними екологічними проблемами, і у 2014 році Україна посіла 95-те місце серед 178 країн, тобто відбулось покращення загальної оцінки на 5,44% за останнє десятиліття. Найбільші досягнення було зафіксовано у вирішенні проблем із якістю повітря (на 21,33% за десять років) та у проведенні політики у цій сфері (Єльський центр екологічного права та політики 2015) [1].

В Україні існує чотири класи промислових відходів, згрупованих за небезпечними властивостями та фізичними, хімічними й біологічними характеристиками. Перший, другий і третій класи, що вважаються найбільш шкідливими, становлять 3% від щорічного виробництва відходів або 1% накопичення відходів. Четвертий клас вважається менш шкідливим і на практиці представляє загальне накопичення твердих відходів в Україні. Основними джерелами утворення відходів в Україні є гірничодобувна, хімічна і металургійна, машинобудівна, енергетична, деревообробна та паперова галузі. Великі скупчення токсичних відходів збільшують ризики екологічних аварій від утилізованих важких металів, нафтопродуктів, пестицидів та інших матеріалів. Щорічно виробляється близько 350 тис. тонн медичних відходів [3].

Дослідження Міжнародної фінансової корпорації (МФК) з управління відходами в Україні підкреслило, що нинішні практики поводження з відходами в Україні є ресурсо-неефективними і призводять до негативного впливу на довкілля. Виробництво твердих побутових відходів в Україні оцінюється в межах 220-350 кг на душу населення щорічно. Хоча це є нижчим, ніж загальний показник ЄС у 510 кілограмів, він збільшується у порівнянні із попередніми роками. Тверді побутові відходи утилізуються переважно у 4157 відкритих звалищах, а 3,5% від загальних твердих побутових відходів спалюються. Україна переробляє приблизно 5-7% твердих побутових відходів, порівняно з 60% у країнах ЄС, що вимагає від України подвоєння потужності з утилізації твердих відходів у наступні 15 років. Звіт МФК визначив ключові заходи, що є необхідними для подолання поточних адміністративних та фінансових проблем у сфері поводження із твердими побутовими відходами. Вони містять такі механізми: координацію ринку, встановлення тарифів, заохочення утилізації відходів, а також механізми залучення та фінансування приватного сектора [5, 9].

У Новій редакції Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року вказано, що за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в області реалізовується низка природоохоронних заходів, на які з обласного бюджету заплановано спрямувати 115,2 млн грн (рис. 1).

Рис. 1. Природоохоронні заходи, які реалізуються за рахунок екологічних коштів обласного бюджету у 2018 році

Джерело: сформовано на основі [6, с.23]

Згідно з Програмою економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2018 рік, кошти екологічного Фонду спрямовані на реалізацію наступних 69 заходів, серед яких:

- поводження з твердими побутовими та хімічними відходами – 28 проектів на суму 36,6 млн грн;
- збереження природо-заповідного фонду (парки) – 4 проекти на суму 1,0 млн грн;
- збереження водойм та річок – 12 проектів на суму 9,7 млн грн;
- завершення робіт з перезатарення та складування непридатних пестицидів – 1 захід на суму 0,1 млн грн;
- заходи, пов'язані з техногенною ситуацією в регіонах (об'єкти водовідведення – очисні споруди та каналізаційні мережі) – 14 проектів на суму 42,4 млн грн;
- збереження диких тварин – 3 проекти на 1,0 млн грн;
- інші – 7 проектів на суму 24,4 млн грн.

За рахунок коштів обласного бюджету:

- завершено роботи по перезатаренню 51 т пестицидів;
- здійснюються заходи щодо поводження з ТПВ: завершено будівництво сортувальної лінії в смт. Муровані Курилівці, придбано 9 сміттєвозів та контейнерів для районних центрів та населених пунктів області, передбачається придбання або технічне переоснащення сортувальних комплексів у містах Бар, Іллінці, Калинівка, Козятин, Могилів-Подільський, Хмільник;
- проводиться реконструкція (будівництво) очисних споруд у містах Гайсин, Козятин, Ямпіль, с. Нова Гребля Калинівського та с. Глухівці Козятинського районів, каналізаційних мереж та насосних станцій у містах Вінниця, Бар, Липовець, Немирів, Тульчин, смт. Стрижавка;

- реалізуються заходи із збереження природо-заповідного фонду (парків) на території закладів охорони здоров'я в с. Северинівка Жмеринського району, с. Сокилець Немирівського районів, с. Жван Мурованокуриловецького району, м. Вінниця; громади смт. Теплик;

- -проводяться роботи з поліпшення технічного стану малих річок та водойм в Жмеринському, Тульчинському, Хмільницькому, Чернівецькому, Шаргородському, Ямпільському районах та м. Могилів-Подільський [6, с.23].

Покращення екологічної ситуації на сільських територіях Вінницької області можливо за рахунок проведення окремих заходів, до яких належать:

- підготовка та проведення щорічних обласних екологічних конкурсів;
- реконструкція та будівництво очисних споруд каналізації населених пунктів області, зокрема:

- реконструкція очисних споруд по вул. Незалежності в смт. Теплик;
- будівництво системи каналізації смт. Стрижавка;
- реконструкція міських очисних споруд в м. Могилів-Подільський;
- реконструкція очисних споруд у м. Ямпіль;
- впровадження практики роздільного збирання побутових відходів, будівництво екологічно-безпечних полігонів твердих побутових відходів;

- впровадження системи роздільного збору твердих побутових відходів (ТПВ) та завершення реалізації проектів з будівництва сміттесортувальних ліній у містах Бар, Іллінці, Козятин, Могилів-Подільський, Хмільник;

- забезпечення населення області питною водою;
- здійснення заходів щодо відновлення корінних природних комплексів на територіях природно-заповідного фонду садово-паркового мистецтва;

- утримання і розвиток зоопарку місцевого значення на базі Вінницького обласного комунального спеціалізованого лісгосподарського підприємства «Віноблагроліс»;

- виготовлення правовстановлюючих документів (державних актів) на землі, непридатні для сільськогосподарського використання та винесення меж в натурі на землі, передані в постійне користування обласному комунальному спеціалізованому лісгосподарському підприємству «Віноблагроліс» [6, с. 89].

Ймовірними та очікуваними результатами проведення вищевказаних заходів на сільських територіях Вінницької області можуть стати:

- підвищення рівня екологічної свідомості суспільства;
- здійснення заходів із забезпечення екологічної безпеки та зменшення техногенного навантаження на навколишнє середовище;

- збільшення частки природно-заповідного фонду області, збереження та відновлення природних екосистем;

- подальший розвиток інфраструктури з управління переробкою побутових відходів;

- підвищення рівня лісистості області до оптимального рівня;
- поліпшення стану та якісного складу лісонасаджень, посилення їх екологічних функцій та підвищення продуктивності лісів [6, с. 90].

Система охорони навколишнього природного середовища в значній мірі залежить від існуючої загальної системи державного управління (і тієї, що існувала раніше) в країні. Сьогодні система екологічного менеджменту в Україні успадкувала певні особливості і стикається з низкою проблем, що розвиваються.

Ряд внутрішніх проблем з точки зору адекватності політики та законодавства та здійснення необхідних змін та реформ у сфері екологічного управління спричиняють затримку у прийнятті необхідних нормативно-правових актів та положень в екологічній сфері. Часті зміни в уряді та значна зацікавленість окремих осіб перешкоджають формуванню належної інституційної структури з чіткими обов'язками та широкою участю суб'єктів управління у процесі прийняття політичних рішень.

Більш детальний зріз факторів середовища для Вінницької області представлений SWOT-аналізом у таблицях 1 та 2.

Таблиця 1

Результати SWOT-аналізу слабких та сильних сторін Вінницької області згідно Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року (нова редакція)

Внутрішні фактори	
Сильні сторони (S _i):	Слабкі сторони (W _i):
1	2
<p>1. Географічне розташування, транзитний потенціал.</p> <p>2. Розвинене транспортне сполучення та інфраструктура залізничного, автомобільного, авіаційного та трубопровідного транспорту.</p> <p>3. Наявність значних розвіданих запасів мінерально-сировинних ресурсів.</p> <p>4. Потужний сільськогосподарський комплекс та експортний потенціал аграрної продукції (високий рівень кооперації сільського господарства з переробними підприємствами; розвинена інфраструктура для зберігання рослинницької продукції (елеваторне господарство, плодоовочеві сховища), потужний бурякоцукровий комплекс; високий потенціал імпортозаміщення, самозабезпечення регіонального ринку власним виробництвом).</p> <p>5. Наявність конкурентоспроможних підприємств машинобудування, переробної, харчової, енергогенеруючої, будівельної, хімічної промисловості та військово-промислового комплексу.</p> <p>6. Наявність родючих сільськогосподарських угідь, відсутність потужних об'єктів-забруднювачів довкілля та зон екологічного лиха.</p> <p>7. Швидкі темпи переорієнтації зовнішніх інтеграційних зв'язків економіки області з Росії та СНД на країни ЄС та на інші нові ринки.</p> <p>8. Наявність диверсифікованої ресурсної бази для розвитку енергетики (виробництво біодизеля, етанолу, використання відновних джерел енергії (пелети, солома, гідро- та сонячна енергетика) та енергозберігаючих технологій).</p>	<p>1. Небезпека загострення ситуації на території Придністровсько-Молдовської ділянки державного кордону.</p> <p>2. Корупція, що спричиняє неефективне та непрозоре використання бюджетних коштів.</p> <p>3. Недостатній рівень прямих іноземних інвестицій.</p> <p>4. Значний ступінь фізичного та морального зносу основних фондів підприємств при недостатніх обсягах інвестицій в їх оновлення та модернізацію (технічна та моральна зношеність комунальної інфраструктури, недостатні потужності очисних споруд каналізації та низький рівень каналізування населених пунктів, застаріла матеріально-технічна база підприємств).</p> <p>5. Низька енергоефективність економіки.</p> <p>6. Недостатній рівень поглибленої переробки сільськогосподарської продукції, домінування сировинної складової у структурі експорту продукції підприємств області.</p> <p>7. Низький рівень привабливості проживання в сільській місцевості для молоді через недостатній розвиток, а подекуди депресивний стан сільської місцевості.</p> <p>8. Найбільша в Україні кількість територіальних громад, частина яких є дотаційними.</p> <p>9. Недостатня динаміка росту малого та середнього бізнесу.</p> <p>10. Реєстрація і сплата податків потужними підприємствами-експортерами за межами області.</p>

Продовження табл. 1

1	2
<p>9. Позитивний досвід залучення міжнародної технічної допомоги у регіон (наявність успішного досвіду залучення додаткових коштів на соціально-економічний розвиток територіальних громад в рамках міжнародної технічної допомоги (ЄС/ПРООН, Despro, УФСІ, Програми ЄС: Транскордонне співробітництво, Східне Партнерство та ін.).</p> <p>10. Значний потенціал для розвитку туристично-рекреаційної сфери.</p> <p>11. Створені Центри надання адміністративних послуг в кожному місті обласного значення та районному центрі.</p> <p>12. Наявність висококваліфікованих кадрів.</p> <p>13. Наявність розвинутої освітньої мережі ВНЗ та науково-технічної бази для перепідготовки робочої сили відповідно до потреб економіки регіону.</p> <p>14. Активність регіональної влади в поєднанні із взаємодією між владою та представниками інших суб'єктів регіонального розвитку (бізнес, наукова еліта, інститути громадянського суспільства) у формуванні стратегічних планів, програм розвитку регіону та у сфері законотворення.</p> <p>15. Достатність інформаційних ресурсів щодо діяльності органів місцевої влади.</p>	<p>12. Несформована регіональна інноваційна політика, відсутність інфраструктури підтримки інноваційного бізнесу (інноваційні центри з експертними, навчальними та інформаційними функціями, венчурні фонди).</p> <p>13. Низький рівень заробітної плати в порівнянні із середньоукраїнським (значний рівень відтоку активних і кваліфікованих працівників за межі регіону; висока питома вага зайнятих в неофіційному секторі економіки).</p> <p>14. Невідповідність професійно-освітнього рівня робочої сили потребам регіонального ринку, відсутність якісного розвитку профтехосвіти.</p> <p>15. Відсутність стратегії поводження з твердими побутовими та промисловими відходами.</p> <p>16. Низький відсоток територій та об'єктів природно-заповідного фонду, загроза втрати ландшафтного та біологічного різноманіття.</p> <p>17. Недостатня кількість та якість природних ресурсів (низька лісистість області, деградація ґрунтів та недостатність якісних водних ресурсів).</p> <p>18. Невідповідність туристичної інфраструктури світовим стандартам.</p> <p>19. Слабо розвинуті інститути громадянського суспільства, та системи інформатизації територіальних громад області.</p>

Джерело: сформовано на основі [10, с. 36]

Недостатність вітчизняних енергоносіїв є серйозною проблемою для України, яка має, переважно, низькоякісне вугілля з високим вмістом сірки та золи. Дані обставини ще більше ускладнюються відродженням традиційних галузей, що мають високий забруднюючий потенціал, таких, як металургія, котрі, як і раніше, використовують застарілі технології. У 2006 році Україна оновила свою Стратегію з енергетики до 2030 року, і в країні приймається багато нових законів у цій сфері. Впроваджуються економічні заходи для підвищення енергоефективності. Тим не менше, енергопостачання залишається суттєвою проблемою. Вартість енергоресурсів залишається високою, а світові ціни на природній газ та нафту уповільнюють заплановане закриття вугільних шахт і викликають нове збільшення обсягів використання вітчизняного вугілля. Поряд з цим, політичною тенденцією до енергетичної незалежності країни є активізація проектів з розширення виробництва

ядерної енергії. Тим часом, розвитку відновлюваних джерел енергії не приділяється достатньої уваги. Дані обставини відображаються і на природньому середовищі Вінницького регіону.

Таблиця 2

Результати SWOT-аналізу можливостей та загроз Вінницької області згідно Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року (нова редакція)

Зовнішні фактори	
Можливості (O _i):	Загрози (T _i):
1	2
<p>1. Впровадження програми ключових реформ (децентралізація та реформа місцевого самоврядування; реформа системи національної безпеки та оборони; реформа військово-промислового комплексу; судова реформа).</p> <p>2. Ефективна державна регіональна політика.</p> <p>3. Зацікавленість зовнішніх інвесторів регіоном (покращення стану доріг; створення міжнародних транспортних коридорів на території області; розвиток трансграничних економічних відносин; розвиток наукомістких галузей, у тому числі ІТ-технологій).</p> <p>4. Членство України в СОТ та імплементація Угоди з ЄС (дія автономних торговельних преференцій при поставках продукції до країн-членів ЄС; наближення рівнів стандартів України до стандартів ЄС; допомога міжнародних організацій з економічного і соціального розвитку (гранти та міжнародна технічна допомога).</p> <p>5. Розвиток альтернативної енергетики (впровадження енергозберігаючих технологій на підприємствах житлово-комунального господарства та бюджетної сфери).</p> <p>6. Розвиток сфери переробки вторинної сировини.</p> <p>7. Дерегуляція та розвиток підприємництва, спрощення процедури отримання дозволів та ліцензій (активна підтримка та сприяння роботі малого та середнього бізнесу).</p> <p>8. Створення інфраструктури розвитку підприємництва (технопарки, бізнес-центри, інкубатори і т.п.).</p> <p>9. залучення області до проектів та заходів на загальнодержавному рівні.</p> <p>10. Впровадження системи державної підтримки сільськогосподарських підприємств використання нових технологій, добрив та техніки; зростання внутрішнього попиту на окремі види продукції; впровадження державних програм виробництва екологічно чистих</p>	<p>1. Дестабілізація політичного, економічного та соціального середовища в країні (значні витрати на оборону країни; збройний конфлікт на Донбасі, загроза військового вторгнення з боку Російської Федерації; відсутність програм інтеграції переміщених осіб з східних областей в систему економічної діяльності в області).</p> <p>2. Недосконале законодавство України.</p> <p>3. Недосконала державна регуляторна політика.</p> <p>4. Недосконалисть судової системи.</p> <p>5. Недосконала податкова політика держави як в частині загальнодержавних, так і в частині місцевих податків (тенденція до скорочення фізичних осіб-підприємців).</p> <p>6. Недостатній рівень розвитку державно-приватного партнерства.</p> <p>7. Обмеженість фінансових ресурсів (відсутність дешевих кредитів), первинного капіталу.</p> <p>8. Неєфективна державна політика в частині захисту національного товаровиробника (спад виробництва в галузях економіки).</p> <p>9. Високий рівень інфляції та девальвація національної валюти.</p> <p>10. Торговельні обмеження на поставку вітчизняної продукції до країн-членів Митного Союзу (слабка диверсифікація ринків збуту продукції українського виробника; повільне впровадження європейської системи сертифікації для продукції та послуг, що виробляються в області).</p> <p>11. Монополія енергетичного ринку, зростання цін на енергоресурси (незадовільні темпи енергозбереження імпортозаміщення).</p> <p>12. Неєфективна система екологічного контролю та моніторингу довкілля (втрата ландшафтного та біологічного різноманіття; деградація ґрунтів та недостатність якісних</p>

Продовження табл. 2

1	2
(функціонування Антикорупційного Бюро України, в тому числі дрібних сільгосптоваровиробників (продуктів харчування; розвиток підприємств з переробки сільськогосподарської продукції, виробництва харчових продуктів; створення потужної мережі збутових організацій, оптової торгівлі для дрібних та середніх товаровиробників; розвиток обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів). 11. Надання державної допомоги для диверсифікації надлишкових потужностей цукрової та спиртової галузей. 12. Впорядкування земельних відносин на селі. 13. Прийняття Державної програми розвитку туризму до 2020 року.	водних ресурсів; накопичені тверді побутові та промислові відходи). 13. Негативні демографічні зміни. 14. Зміна клімату.

Джерело: сформовано на основі [10, с. 38]

Результати здійсненого SWOT-аналізу модифіковано у SWOT-матрицю порівняльних переваг сильних сторін та можливостей у відповідності до змісту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року (табл. 3).

Таблиця 3

SWOT- МАТРИЦЯ (порівняльні переваги)

Сильні сторони	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	S ₅	S ₆	S ₇	S ₈	S ₉	S ₁₀	S ₁₁	S ₁₂	S ₁₃	S ₁₄	S ₁₅
Можливості															
O1					МЗ										
O 2					МЗ										
O 3	МЗ	МЗ	МЗ	МЗ	МЗ	СЗ		СЗ	МЗ			МЗ	СЗ		
O 4	МЗ	МЗ				СЗ	МЗ								
O 5				МЗ		СЗ		МЗ							
O 6															
O 7											МЗ		МЗ		
O 8												СЗ	МЗ		
O 9															
O 10				МЗ		МЗ						СЗ			
O 11								МЗ							
O 12															
O 13		СЗ								МЗ					

Джерело: власна розробка (S – сильні сторони, O – можливості, Мз – міцний зв'язок, Сз – слабкий зв'язок)

Аналогічним чином на основі SWOT-аналізу слабких сторін та можливостей сформовано SWOT-матрицю викликів у відповідності до змісту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року (табл. 4).

Таблиця 4

SWOT- МАТРИЦЯ (виклики)

Можливості Слабкі сторони	O ₁	O ₂	O ₃	O ₄	O ₅	O ₆	O ₇	O ₈	O ₉	O ₁₀	O ₁₁	O ₁₂	O ₁₃
W ₁													
W ₂	МЗ						СЗ		СЗ				
W ₃		МЗ	МЗ	МЗ									
W ₄			СЗ		СЗ				МЗ				
W ₅			СЗ	СЗ	МЗ				МЗ			СЗ	
W ₆										МЗ	МЗ		
W ₇				МЗ						СЗ			
W ₈		МЗ	СЗ				СЗ		СЗ	СЗ		МЗ	
W ₉	СЗ	МЗ											
W ₁₀		МЗ					МЗ	МЗ		МЗ			СЗ
W ₁₁	СЗ												
W ₁₂			СЗ					МЗ					
W ₁₃			СЗ										СЗ
W ₁₄													
W ₁₅						МЗ							
W ₁₆													
W ₁₇													
W ₁₈	СЗ												МЗ
W ₁₉			СЗ										

Джерело: власна розробка (W – слабкі сторони, O – можливості, МЗ – міцний зв'язок, СЗ – слабкий зв'язок)

Також SWOT-аналіз слабких сторін та загроз ліг в основу SWOT-матриці ризиків у відповідності до змісту Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року (табл. 5).

Таблиця 5

SWOT- МАТРИЦЯ (ризики)

Загрози	Слабкі сторони													
Слабкі сторони	T ₁	T ₂	T ₃	T ₄	T ₅	T ₆	T ₇	T ₈	T ₉	T ₁₀	T ₁₁	T ₁₂	T ₁₃	T ₁₄
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
W ₁	МЗ													
W ₂	МЗ	МЗ			МЗ									
W ₃	МЗ								МЗ					
W ₄							СЗ				МЗ			МЗ
W ₅											СЗ			МЗ
W ₆								МЗ		СЗ				
W ₇										МЗ				
W ₈													МЗ	
W ₉		МЗ												
W ₁₀		МЗ			СЗ									
W ₁₁					МЗ									
W ₁₂		МЗ												
W ₁₃	МЗ	МЗ							СЗ				СЗ	
W ₁₄								МЗ						
W ₁₅												МЗ		
W ₁₆												МЗ		МЗ

Продовження табл. 5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
W ₁₇												МЗ		МЗ
W ₁₈							МЗ							
W ₁₉		МЗ			МЗ									

Джерело: власна розробка (Т – загрози, W – слабкі сторони, МЗ – міцний зв'язок, СЗ – слабкий зв'язок)

Існуюча система екологічного менеджменту на субнаціональному рівні вимагає значних зусиль для розробки та організації: законодавчі акти не є послідовними, часто відсутні нормативні акти, функції різних відомств нечітко визначені, що призводить до розривів у деяких функціях, з одного боку, з іншого боку – функції центрального рівня. Продовжується процес внесення змін до законодавства про екологічну безпеку та запровадження нових законів, і зміни стають ще частішими внаслідок адаптації українського законодавства до європейських норм.

Існує потреба у створенні механізму консультацій, що охоплює широке коло суб'єктів, включаючи центральні органи влади, приватний сектор, громадянське суспільство, наукові кола та зацікавлені сторони в галузі екологічної безпеки в регіоні. Необхідно підвищити рівень екологічної свідомості суспільства; здійснювати заходи щодо забезпечення екологічної безпеки та зниження техногенного навантаження на навколишнє середовище. Цей механізм консультацій буде мати вирішальне значення для широкої участі у визначенні функцій, ролей та обов'язків і повинен бути розпочатий якомога швидше, щоб можливі підходи, пропозиції та ідеї вже були сформульовані в той час, коли вони потребують цього, тобто коли форма нової адміністративно-державної системи буде зафіксована. Така консультація також сприятиме налагодженню контактів і сприяти взаєморозумінню між практиками управління навколишнім середовищем не лише у Вінницькій області, але й у всій країні, а також у кожній галузі управління природокористуванням.

Висновки. Для успішного вирішення поточних екологічних проблем, що впливають на потенціал Вінницької області, необхідно розробити та законодавчо затвердити державні та регіональні програми реалізації природоохоронних заходів з метою мінімізації викидів у навколишнє середовище.

Згідно з програмою Президента України та Уряду, відбувається процес децентралізації (на основі необхідних змін до Конституції та інших законів). Децентралізація, швидше за все, змінить територіальну систему, баланс сил між національними та місцевими органами влади у багатьох сферах відповідальності, бюджетних процедурах тощо, і зокрема, будуть внесені зміни в екологічний менеджмент сільських територій. Малоімовірно, що нинішні проблеми екологічного менеджменту можуть бути вирішені до завершення реструктуризації всієї системи державного управління (або, принаймні, до тих пір, поки не будуть зроблені найбільш фундаментальні зміни).

Необхідно уточнити обов'язки регіональних управлінь обласної державної адміністрації відповідно до чинного законодавства з екологічного менеджменту.

Необхідно розподілити відповідальність між центральним і регіональним рівнями управління охороною навколишнього середовища, у тому числі з центральними органами влади, центральними урядовими установами в регіонах, іншими регіональними і місцевими органами влади.

Необхідно створити чіткий механізм координації та моніторингу, щоб уникнути будь-яких білих плям та зменшити дублювання функцій між різними організаціями з охорони навколишнього середовища та консолідувати цей механізм на законодавчому рівні шляхом внесення відповідних змін до існуючих правових актів.

Також доцільно надавати технічну допомогу регіональним органам влади та муніципалітетам у виконанні їхніх обов'язків у сфері екологічного менеджменту, процес цей має бути безперервним.

Список використаних джерел

1. Гончарук, Т.В. Роль інфраструктури у забезпеченні економічного зростання регіонів України. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 44. Том 2. С. 94-99.
2. Звіт роботи департаменту за 2017 р. Департамент містобудування, архітектури та генерального плану. *Офіційна сторінка Вінницької міської Ради*. [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.vmr.gov.ua/Executives/Lists/DepartmentOfArchitectureCityBuildingAndCadastre/ShowContent.aspx?ID=23>.
3. Калетнік, Г.М., Гончарук, І.В. Складові розвитку сільських територій та моделі аграрного підприємництва і кооперації. *Збірник матеріалів наук. конф. і навч.-практ. семінару. Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи*. 2015. №8(28). С. 5-13.
4. Мазур В.А., Томчук О.Ф., Браніцький Ю.Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2018. Вип. 3. С. 7-20.
5. Малік, М.Й., Хвесик, М.А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2010. № 5. С. 3-12.
6. *Програма економічного і соціального розвитку Вінницької області на 2018 рік* [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/7980-prohrama-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-na-2018-rik>.
7. Романко, С. М. Проблеми екологічної безпеки та економічні інтереси виробника. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2006. № 5. С. 182-191.
8. Статистичні матеріали офіційного сайту Головного управління статистики у Вінницькій області. [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua>.
9. Стегней, М.І. Механізм екологічно сталого розвитку сільських територій: сутність, складові та функції. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Випуск 1 (01). С. 36-42.
10. *Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 року* (нова редакція). [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/624-stratehiia-zbalansovanoho-rehionalnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-na-period-do-2020-roku-nova-redaktsiia>.

References

1. Honcharuk, T.V. (2017). Rol infrastruktury u zabezpechenni ekonomichnoho zrostannia rehioniv Ukrainy [The role of infrastructure in ensuring economic growth of Ukraine's regions]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky – Collection of scientific works of Cherkasy State Technological University. Series: Economic Sciences*, 44, 2, 94-99 [in Ukrainian].
2. Zvit roboty departamentu za 2017 r. Departament mistobuduvannia, arkhitektury ta heneralnoho planu. Ofitsiina storinka Vinnytskoi miskoi Rady [Department of Urban Development, Architecture and General Plan, 2017 Department Report. The official website of the Vinnytsia City Council]. Available at: <http://www.vmr.gov.ua/Executives/Lists/DepartmentOfArchitectureCityBuildingAndCadastre/ShowContent.aspx?ID=23> [in Ukrainian].
3. Kaletnik, H.M. & Honcharuk I.V. (2015). Skladovi rozvytku silskykh terytorii ta modeli aharnoho pidpriumnytstva i kooperatsii [Components of rural areas development and models of agrarian entrepreneurship and co-operation]. *Zbirnyk materialiv nauk. konf. i navch.-prakt.seminaru “Rozvytok maloho i serednoho pidpriumnytstva ta kooperatsii na seli. Problemy ta perspektyvy” – Development of small and medium entrepreneurship and cooperation in rural areas. Problems and prospects*, 8 (28), 5-13 [in Ukrainian].
4. Mazur V.A., Tomchuk O.F., Branitskyi Yu.Iu. Metodyka analizu finansovoho stanu pidpriumstva vidpovidno do vymoh vnutrishnikh i zovnishnikh korystuvachiv [Methodology for analyzing the financial condition of an enterprise according to the requirements of internal and external users]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economy. Finances. Management: topical issues of science and practical activity*, 2018, 3, 7-20 [in Ukrainian].
5. Malik, M.I. & Khvesyk, M.A. Stalyi rozvytok silskykh terytorii na zasadakh rehionalnoho pryrodokorystuvannia ta ekoloho-bezpechnoho ahropromysloвого vyrobnytstva [Sustainable development of rural areas on the basis of regional environmental management and ecologically safe agro-industrial production]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, 2010, 5, 3-12 [in Ukrainian].
6. Prohrama ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Vinnytskoi oblasti na 2018 rik [The program of economic and social development of the Vinnytsia region for 2018]. Available at: <http://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/7980-prohrama-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-na-2018-rik> [in Ukrainian].
7. Romanko S.M. Problemy ekolohichnoi bezpeky ta ekonomichni interesy vyrobnyka [Problems of environmental safety and economic interests of the manufacturer]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav Ukrainy – Scientific Herald of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine*, 2006, 5, 182-191 [in Ukrainian].
8. Statystychni materialy ofitsiinoho сайту Holovnoho upravlinnia statystyky u Vinnytskii oblasti [Statistical materials of the official site of the Main Department of Statistics in Vinnytsia region]. Available at: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
9. Stehnei, M.I. Mekhanizm ekolohichno staloho rozvytku silskykh terytorii: sutnist, skladovi ta funktsii [The mechanism of ecologically sustainable development of rural territories: essence, components and functions], *Ekonomichniy visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Economic Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy*, 2016, 1 (01), 36-42 [in Ukrainian].

10. Stratehiia zbalansovanoho rehionalnoho rozvytku Vinnytskoi oblasti na period do 2020 roku (nova redaktsiia) [Strategy of balanced regional development of Vinnytsia region up to 2020 (new edition)]. Available at: <http://www.vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku/624-stratehiia-zbalansovanoho-rehionalnoho-rozvytku-vinnytskoi-oblasti-na-period-do-2020-roku-nova-redaktsiia> [in Ukrainian].

Відомості про авторів

ЛУЦЯК Віталій Васильович – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри маркетингу та аграрного бізнесу, Вінницький національний аграрний університет (21018, м. Вінниця, вул. Пирогова, 3, e-mail: lutsiakvv@gmail.com).

ТОМАШУК Інна Вікторівна – асистент кафедри аналізу та статистики, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: tomashuk.inna@ukr.net).

LUTSYAK Vitaliy – Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Marketing and Agrarian Business, Vinnytsia National Agrarian University (21018, Vinnytsia, 3 Pirogov St., e-mail: lutsiakvv@gmail.com).

TOMASHUK Inna – Lecturer of the Department of Analysis and Statistics, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3 Soniachna St., e-mail: tomashuk.inna@ukr.net).

ЛУЦЯК Віталій Васильевич – доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой маркетинга и аграрного бизнеса, Винницкий национальный аграрный университет (21018, г. Винница, ул. Пирогова, 3, e-mail: lutsiakvv@gmail.com).

ТОМАШУК Инна Викторовна – ассистент кафедры анализа и статистики, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: tomashuk.inna@ukr.net).

